

Ευρωπαϊκή Ένωση

Ευρωπαϊκό Ταμείο
Περιφερειακής
Ανάπτυξης

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ - ΘΡΑΚΗ

*Με στόχο την ανάπτυξη με σεβασμό στον
άνθρωπο και το περιβάλλον*

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΜΕΛΕΤΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ

Καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης στην
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης σε
ότι αφορά την αγορά εργασίας.

Α' ΜΕΡΟΣ

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ

TRANSCOOP, Νοέμβριος 2015

Περιεχόμενα

1. Περιγραφή του Έργου.....	3
2. Η υλοποίηση του Έργου.....	4
3. Τα Αποτελέσματα του Έργου.....	6
3.1 Η Αγορά Εργασίας στην Περιφέρεια.....	6
3.2 Εξειδίκευση της Οικονομικής Δραστηριότητας και της Απασχόλησης στην ΠΑΜΘ.....	14
3.3 Η Πρωτογενής Έρευνα.....	19
3.3.1 Η Έρευνα στις Επιχειρήσεις.....	19
3.3.2 Η Έρευνα στους Τοπικούς Φορείς.....	26
4. Συμπεράσματα - Προτάσεις.....	30
4.1 Στον Αγροτικό Τομέα.....	30
4.2 Στον Τομέα της Μεταποίησης.....	30
4.3 Στον Τομέα του Τουρισμού.....	31
4.4 Σε άλλους Τομείς σημαντικούς για την ΠΑΜΘ.....	32

1. Περιγραφή του Έργου

Αντικείμενο του έργου αποτελεί η εκπόνηση μιας μελέτης για την δημιουργία ενός Περιφερειακού Μηχανισμού Διάγνωσης των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ΠΑΜΘ).

Το έργο χωρίζεται σε δύο τμήματα. Το πρώτο τμήμα (Α' Μέρος) αφορά στη δημιουργία μιας βάσης τεκμηρίωσης για την Αγορά Εργασίας στη συγκεκριμένη περιοχή. Ειδικότερα περιλαμβάνει τη διεξαγωγή πρωτογενών ερευνών καθώς και τη συγκέντρωση και επεξεργασία ερευνητικού – μελετητικού υλικού και την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τη δομή και τις προκλήσεις της Αγοράς Εργασίας της ΠΑΜΘ. Παράλληλα μελετά τα υπάρχοντα προγράμματα και σχέδια που αφορούν στην ανάπτυξη της περιοχής και διατυπώνει προτάσεις για την εξειδίκευση των παρεμβάσεων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου κατά την τρέχουσα Προγραμματική Περίοδο στην εν λόγω Περιφέρεια.

Το δεύτερο τμήμα (Β' Μέρος) αντίστοιχα επεξεργάζεται ένα επιχειρησιακό σχέδιο για τη σύσταση και τη λειτουργία του εν λόγω Μηχανισμού.

Στο παραπάνω πλαίσιο **το Α' Μέρος** του έργου αφορά συνοπτικά τις εξής ενότητες:

1. Συγκέντρωση και επεξεργασία των δευτερογενών στατιστικών δεδομένων σχετικά με την αγορά εργασίας και περιγραφή των τάσεων που διαμορφώνονται σ' αυτήν κατά τα τελευταία χρόνια (5ετία) στην Περιφέρεια με σκοπό τη διαμόρφωση ενός πλαισίου αναφοράς
2. Συγκέντρωση και επεξεργασία του μελετητικού – ερευνητικού υλικού που έχει παραχθεί από τους διάφορους φορείς και αναφέρεται στα θέματα της αγοράς εργασίας, και όχι μόνο, της ΠΑΜΘ
3. Διεξαγωγή πρωτογενούς έρευνας σε επιχειρήσεις, επαγγελματικούς και άλλους φορείς των κλάδων της έξυπνης στρατηγικής (RIS 3) της Περιφέρειας με σκοπό τη διάγνωση των αναγκών τους σε ανθρώπινο δυναμικό και εξειδικεύσεις
4. Συγκέντρωση και επεξεργασία των στοιχείων από την υλοποίηση των Τοπικών Σχεδίων για την Απασχόληση στην ΠΑΜΘ
5. Μελέτη των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων κλπ. που αφορούν σε παρεμβάσεις στον τομέα του ανθρώπινου δυναμικού στην Περιφέρεια
6. Καταγραφή των κρίσιμων μεγεθών και των τάσεων που διαμορφώνονται στην Αγορά Εργασίας της εν λόγω Περιφέρειας και τέλος
7. Διατύπωση προτάσεων για τη διαμόρφωση των παρεμβάσεων του ΕΚΤ στην ΠΑΜΘ στα πλαίσια της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου.

Αντίστοιχα **το Β' Μέρος** εξετάζει τις παρακάτω ενότητες:

1. Δομή και λειτουργία του Μηχανισμού Διάγνωσης της Αγοράς Εργασίας

2. Εμπλεκόμενοι φορείς και τρόπος συμμετοχής τους
3. Σύνδεση του Μηχανισμού με τις πολιτικές Απασχόλησης και Εκπαίδευσης
4. Σύνδεση του Περιφερειακού Μηχανισμού με το Εθνικό Σύστημα Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας και
5. Εκτίμηση των αναγκών σε ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους.

Σύμφωνα με την παραπάνω δομή του έργου, εκτελέστηκαν οι δράσεις που παρουσιάζονται στη συνέχεια συνοπτικά, ενώ εξήχθησαν τα συμπεράσματα που αναφέρονται στο τέλος της σύνοψης.

2. Η υλοποίηση του Έργου

Το Α' Μέρος

Σε συνάφεια με τις ως προδιαγραφές του έργου, όπως αυτές περιγράφονται αναλυτικά στην προκήρυξη της ανάθεσης του, εκτελέστηκαν οι εξής ενέργειες:

1. Διεξήχθη **έρευνα σε 189 επιχειρήσεις**, εκ των οποίων 166 του τομέα της μεταποίησης των κλάδων της RIS3 και 23 του τουριστικού τομέα, που επίσης αναδείχθηκε από τη RIS3, στη βάση ημι-δομημένων συνεντεύξεων. Η έρευνα εξετάζει **πέραν των αναγκών σε ειδικότητες και δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού και άλλες σημαντικές παραμέτρους των επιχειρήσεων** (εξωστρέφεια και δυναμική, στοιχεία του απασχολούμενου δυναμικού, διασύνδεση επιχειρήσεων δείγματος με άλλους κλάδους (διατομεακή προσέγγιση κλπ.), ώστε να καλύπτει πολλαπλές ανάγκες σχεδιασμού της ΠΑΜΘ.
2. Διεξήχθη **έρευνα σε 25 τοπικούς φορείς** (εκ των οποίων 15 αφορούν σε επιχειρήσεις του μεταποιητικού τομέα, 5 σε επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα και 5 του αγροτικού τομέα) για τις ανάγκες σε επαγγέλματα / ειδικότητες και δεξιότητες του προσωπικού των επιχειρήσεων που εκπροσωπούν και για τη διερεύνηση της πρόθεσής τους να συμμετάσχουν στον Περιφερειακό Μηχανισμό της Αγοράς Εργασίας.
3. Έγινε **συλλογή, μελέτη και διάθεση στην ΠΑΜΘ 20 μελετών, ερευνών και εργασιών** που αφορούν στην απασχόληση, ανεργία, το εργατικό δυναμικό, την παραγωγική διάρθρωση και τις ανάγκες επιχειρήσεων σε δεξιότητες της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης, οι οποίες έχουν εκπονηθεί κατά την τελευταία 10ετία. Συγκεκριμένα πρόκειται για: 11 Μελέτες – Έρευνες σε επίπεδο χώρας με αναφορά στην ΠΑΜΘ, 4 Μελέτες – Έρευνες στην ΠΑΜΘ, 5 Μελέτες – Έρευνες σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας στην ΠΑΜΘ και κάποιες Εξειδικευμένες Μελέτες σε θέματα αξιοποίησης των τοπικών πόρων και της

τοπικής παραγωγής στην ΠΑΜΘ. Για τις 20 μελέτες συντάχθηκαν περιλήψεις ώστε να διευκολυνθούν οι εν ενδιαφερόμενοι αναγνώστες τους.

4. Έγινε **συγκέντρωση, επεξεργασία και μελέτη στατιστικών δεδομένων** σχετικά με το εργατικό δυναμικό, την απασχόληση, την ανεργία, την εκπαίδευση, την παραγωγικότητα, τη δυναμική και μετατόπιση και τις ανάγκες των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας της Περιφέρειας. Η Δευτερογενής έρευνα βασίστηκε σε επίσημα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, του ΟΑΕΔ κλπ., ενώ περιλαμβάνει και την εξέταση της διαχρονικής εξέλιξης των στοιχείων για την τελευταία 5ετία.
5. Έγινε **ανάλυση των στοιχείων από το σχεδιασμό και την υλοποίηση των Τοπικών Σχεδίων για την Απασχόληση** στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης. Συγκεκριμένα έγινε ανάλυση των προγραμμάτων κατάρτισης (καταγραφή θεματικής εξειδίκευσης, αριθμού καταρτιζόμενων κλπ.) και καταγραφή των αποτελεσμάτων ως προς την ένταξη των ωφελούμενων στην αγορά εργασίας.
6. **Εξετάζονται και παρουσιάζονται** το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης 2014-2020 και οι παρεμβάσεις του, η Περιφερειακή Στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης (RIS3), οι Εθνικές Πολιτικές, οι κατευθύνσεις και τα σχέδια δράσης για την απασχόληση, κατάρτιση και επιχειρηματικότητα (Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης - ΣΕΣ- ΕΣΠΑ 2014-2020-, Στρατηγική «Ευρώπη 2020 - Στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη», Κατευθυντήριες Γραμμές για τις Πολιτικές Απασχόλησης των Κρατών Μελών -Απόφαση του Συμβουλίου της 21ης Οκτωβρίου 2010-, Σχέδιο Δράσης -ACTION PLAN- για τη Δημιουργία Νέων Θέσεων Απασχόλησης και τη Στήριξη των Ανέργων που εκπονήθηκε από την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή -ΟΚΕ-), των Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού – Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και «Ανταγωνιστικότητα Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία».
7. Διεξήχθη **βιβλιογραφική έρευνα και σύνθεση των αποτελεσμάτων μελετών** σχετικών με τις Προοπτικές Επαγγελματών στον Τομέα της Μεταποίησης (IOBE, ΕΙΕΑΔ, CEDEFOP, ΣΕΒ, GOVET, Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π, Mc Kinsey & Company) και του Τουρισμού (ΕΙΕΑΔ, ΣΕΤΕ, GOVET, CEDEFOP Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π, Mc Kinsey & Company, IOBE).
8. Έγινε **αξιολόγηση των κρίσιμων τάσεων και αναγκών σε προσόντα**, ειδικότητες και δεξιότητες της αγοράς εργασίας της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης.
9. Διατυπώνονται **προτάσεις για την εξειδίκευση των δράσεων εκπαίδευσης**, κατάρτισης, προώθησης στην απασχόληση ή ανάπτυξης δεξιοτήτων από το ΕΚΤ

με στόχο την επίτευξη των μέγιστων και κυρίως άμεσων αποτελεσμάτων, βάσει των δεικτών του ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης 2014-2020.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι στα πλαίσια των παραπάνω ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην διεξαγωγή της έρευνας στις επιχειρήσεις και στους τοπικούς φορείς – επαγγελματικές οργανώσεις της Περιφέρειας κρίνοντας το συγκεκριμένο έργο ως ευκαιρία για την Περιφέρεια ΑΜΘ να καταγράψει άμεσα τις ανάγκες και τις δυνατότητες των επιχειρήσεων της, όπως και να δημιουργήσει διαύλους επικοινωνίας και συνεργασίας μαζί τους, στην προοπτική δικτύωσης του προς ίδρυση Περιφερειακού Μηχανισμού Διάγνωσης της Αγοράς Εργασίας στο άμεσο μέλλον.

Το Β' Μέρος

Όπως αναφέρθηκε και εισαγωγικά, στο Β' Μέρος του έργου εκπονείται ένα επιχειρησιακό σχέδιο για τη σύσταση και λειτουργία ενός Μηχανισμού Διάγνωσης των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας της ΠΑΜΘ.

Σκοπός του εν λόγω Μηχανισμού είναι ουσιαστικά η τακτική επικαιροποίηση της βάσης τεκμηρίωσης που δημιουργήθηκε κατά το Α' Μέρος, η εξαγωγή συμπερασμάτων από τη διαχρονική διαφοροποίηση των στοιχείων, η αναθεώρηση των προτάσεων πολιτικής για τον τομέα του Ανθρώπινου Δυναμικού στην Περιφέρεια και η διατύπωση προτάσεων για τη διαμόρφωση των παρεμβάσεων στο ανθρώπινο δυναμικό.

Τα παραπάνω, τόσο σε επίπεδο Περιφέρειας όσο και σε κεντρικό επίπεδο μέσα από τη συνεχή επικοινωνία και συνεργασία του εν λόγω Μηχανισμού με τις περιφερειακές υπηρεσίες και το Σύστημα Διάγνωσης των Αναγκών της Αγοράς Εργασίας που προβλέπεται να δημιουργηθεί σε εθνικό επίπεδο.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται τα αποτελέσματα μόνο του Α' Μέρους του έργου.

3. Τα Αποτελέσματα του Έργου

3.1 Η Αγορά Εργασίας στην Περιφέρεια

Διάρθρωση της Απασχόλησης και ΑΠΑ

Όπως διαπιστώνεται από την έρευνα των στοιχείων για την ΠΑΜΘ, το επίπεδο παραγωγικότητας ανά απασχολούμενο στην ΑΜΘ υπολείπεται του εθνικού μέσου όρου (79% συγκριτικά με τον μέσο όρο της χώρας = 100). Καθοριστική επίδραση ασκεί μεταξύ άλλων η τομεακή διάρθρωση της παραγωγικότητας της εργασίας: Στον πρωτογενή τομέα η παραγωγικότητα εμφανίζει σημαντική απόκλιση από τον εθνικό

μέσο όρο (67% κατά μέσο όρο στη πενταετία 2008-2012), που αντανακλά έναν υψηλό βαθμό υποαπασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Η διαπίστωση αυτή αποτελεί σημείο προβληματισμού, δεδομένης της σημαντικής εξάρτησης της απασχόλησης στην Περιφέρεια από τον συγκεκριμένο τομέα. Η δυσαρμονία στη σχέση απασχολουμένων / ΑΠΑ (Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία) στον πρωτογενή τομέα αναδεικνύει τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά του τομέα, τα οποία οδηγούν στην περιορισμένη παραγωγικότητα και κατ' επέκταση στις χαμηλές αποδόσεις της μέσης αγροτικής εκμετάλλευσης. Η ουσιαστική βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητας στον πρωτογενή τομέα αποτελεί συνεπώς μια βασική πρόκληση για την ΠΑΜΘ.

Αντίθετα, η παραγωγικότητα της εργασίας στο δευτερογενή τομέα κυμαίνεται σε εφάμιλλα επίπεδα με τον εθνικό μέσο όρο (99,8% κατά μέσο όρο στη πενταετία 2008-2012), ενώ το 2010 τον υπερέβη φτάνοντας σχεδόν στο 106%. Το γεγονός αυτό οφείλεται στη συγκέντρωση νέων σύγχρονων μονάδων μεταποίησης στην Περιφέρεια, καθώς και στον εκσυγχρονισμό της παραγωγικής δομής, ενώ σε μικρό μόνο βαθμό από την ανάπτυξη της καινοτομίας ή την διαφοροποίηση.

Στον τριτογενή τομέα πάλι, παρατηρείται διαχρονικά αρνητική απόκλιση (μέσος όρος πενταετίας: 89%). Η υστέρηση στις επιδόσεις του τομέα των υπηρεσιών εκτιμάται ότι συνδέεται πρωτίστως με την ύπαρξη ενός παραδοσιακού τμήματος της τριτογενούς οικονομίας με χαμηλή αναπτυξιακή δυναμική.

Από τα παραπάνω στοιχεία της τομεακής παραγωγικότητας της απασχόλησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, και λαμβάνοντας υπόψη τη βαρύτητα κάθε τομέα, διαφαίνονται κίνδυνοι περαιτέρω αποδυνάμωσης του παραγωγικού ιστού της Περιφέρειας.

Οι Εξελίξεις την Πενταετία 2010 - 2014

Η Περιφέρεια ΑΜΘ παρουσιάζει υψηλό ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα (γεωργία - κτηνοτροφία, δασοκομία & αλιεία) στην απασχόληση, με αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται ως κυρίως «αγροτική». Στα τέλη του 2014, το ποσοστό των απασχολουμένων στον πρωτογενή τομέα άγγιζε το 31%, με υπερδιπλάσιο ποσοστό συγκριτικά με τον εθνικό μέσο όρο (14%). Η μεγάλη συγκέντρωση της απασχόλησης στον εν λόγω τομέα συνδυάζεται με τη σχετικά περιορισμένη παραγωγικότητα και κατ' επέκταση με χαμηλές αποδόσεις της μέσης αγροτικής εκμετάλλευσης.

Κατά την περίοδο 2010-2014 καταγράφεται, ωστόσο, σημαντική περαιτέρω αύξηση της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα, τόσο ως προς την ποσοστιαία συμμετοχή στο σύνολο των απασχολούμενων (από 26% σε 31%), όσο και σε απόλυτο αριθμό (από 57.785 σε 59.411), σε αντίθεση με το σύνολο της χώρας όπου μειώνεται σταθερά ο αριθμός των απασχολούμενων στον τομέα.

Η αύξηση αυτή συνιστά αναμφίβολα τη σημαντικότερη διαφοροποίηση στην τομεακή διάρθρωση της απασχόλησης στην Περιφέρεια ΑΜΘ, και συνδέεται προφανώς με τις

επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και την ανεργία στους λοιπούς τομείς της περιφερειακής οικονομίας, καθώς άνεργοι πρώην βιομηχανικοί εργάτες και υπάλληλοι στον τομέα των υπηρεσιών φαίνεται να αναζητούν διέξοδο απασχόλησης στην αγροτική οικονομία.

Την τάση αυτή τμήματος του αστικού πληθυσμού για στροφή προς τον πρωτογενή τομέα φαίνεται να έχει ενισχύσει καταλυτικά η αύξηση της ζήτησης για προϊόντα βιολογικής καλλιέργειας και νέων καλλιεργειών, με τις προοπτικές που δημιουργούνται παράλληλα από την ανάπτυξη του ηλεκτρονικού εμπορίου, αλλά και οι προσδοκίες που καλλιεργήθηκαν με τα προγράμματα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και βιοκαυσίμων. Οι προοπτικές αυτές φαίνεται να υπήρξαν ιδιαίτερα ελκυστικές για νέους αγρότες με μικρές ιδιοκτησίες, καθώς και με πτυχία ανώτατης εκπαίδευσης, που προσανατολίζονται κατά ένα μεγάλο μέρος σε νέες καλλιέργειες που απαιτούν περισσότερο εξειδικευμένες γνώσεις.

Στο δευτερογενή τομέα, η Περιφέρεια εξακολουθεί να εμφανίζει συνεχή κάμψη της απασχόλησης, όπως και περίοδο 2001 - 2009. Η ποσοστιαία συμμετοχή του τομέα στη συνολική απασχόληση της Περιφέρειας ανήλθε κατά το δ' τρίμηνο του 2014 σε 14,4%, έναντι 16,5% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2010. Η κάμψη αυτή της απασχόλησης, σε συνδυασμό με τη μείωση της συμμετοχής του δευτερογενούς τομέα στη συνολική Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία της Περιφέρειας στο ίδιο χρονικό διάστημα, δείχνουν την έλλειψη δυναμισμού του τομέα κατά την τελευταία πενταετία.

Μια αρκετά διαφοροποιημένη εικόνα δίνει ωστόσο η εξέταση της διάρθρωσης της απασχόλησης στο επίπεδο των επιμέρους κλάδων του δευτερογενή τομέα: Κατά την περίοδο 2010-2014, συντριπτική συρρίκνωση της απασχόλησης παρουσίασαν όλοι οι επιμέρους κλάδοι, με εξαίρεση όμως της μεταποίησης, όπου συγκεντρώνεται το 74% των θέσεων εργασίας, εμφανίζοντας μάλιστα μικρή αύξηση το 2014 σε σχέση με το 2010.

Η ενίσχυση αυτή οφείλεται στην κατά 30% αύξηση των θέσεων εργασίας μεταξύ 2013 και 2014, με αποτέλεσμα η μεταποίηση να αποτελεί τον τρίτο πιο σημαντικό κλάδο από άποψη αριθμού απασχολούμενων στην Περιφέρεια ΑΜΘ, μετά την γεωργία & κτηνοτροφία και το χονδρικό & λιανικό εμπόριο.

Οι απασχολούμενοι στην μεταποίηση στο δ' τρίμηνο του 2014 ήταν 20.695 άτομα και αποτελούσαν το 10,7% του συνόλου των απασχολούμενων στην Περιφέρεια (9,2% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2010). Η αναλογία των απασχολούμενων στην μεταποιητική οικονομία επί του συνόλου στο παραγωγικό δυναμικό της Περιφέρειας είναι μάλιστα υψηλότερη από τον εθνικό μέσο όρο (9%).

Στον τριτογενή τομέα, όπου απασχολείται το 55% του εργατικού δυναμικού της ΠΑΜΘ, σημειώθηκε επίσης μείωση, τόσο σε απόλυτο αριθμό εργαζομένων όσο και ως προς την ποσοστιαία συμμετοχή του τομέα στη συνολική απασχόληση (από 57% σε 55%), η οποία υπολείπεται σημαντικά του εθνικού μέσου όρου (72%).

Επισημαίνεται, ότι κατά την προηγούμενη περίοδο 2000-2009, η απασχόληση στον τριτογενή τομέα της Περιφέρειας εμφάνιζε διαχρονικά συνεχή αύξηση (αθροιστικά κατά 50%) που προήλθε κυρίως από τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στους τρεις κλάδους που συνδέονται σχεδόν αποκλειστικά με την απασχόληση στον δημόσιο τομέα («δημόσια διοίκηση», «εκπαίδευση» και «υγεία και κοινωνική μέριμνα»).

Από την κλαδική διάρθρωση της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών προκύπτει ότι στους τρεις κλάδους με τον μεγαλύτερο αριθμό θέσεων εργασίας – το «χονδρικό & λιανικό εμπόριο», τη «δημόσια διοίκηση» και την «εκπαίδευση» – απασχολούνται συνολικά 64.100 άτομα, αριθμός που αντιστοιχεί στο 60% της συνολικής απασχόλησης στον τομέα.

Επισημαίνεται, ότι στους τρεις κλάδους που συνδέονται σχεδόν αποκλειστικά με την απασχόληση στον δημόσιο τομέα («δημόσια διοίκηση», αλλά και «εκπαίδευση» και «υγεία και κοινωνική μέριμνα») συγκεντρώνονταν στα τέλη του 2014 το 41% της συνολικής απασχόλησης στον τριτογενή τομέα της Περιφέρειας, διατηρώντας ακριβώς το ίδιο ποσοστό συμμετοχής όπως και το 2010, αν και με μείωση του αριθμού των απασχολούμενων. Ως προς δε το σύνολο των απασχολούμενων σε όλους τους τομείς της περιφερειακής οικονομίας, οι τρεις αυτοί κλάδοι κάλυπταν σχεδόν το 23% των θέσεων εργασίας.

Σημαντικές απώλειες θέσεων εργασίας στο διάστημα μεταξύ 2010 και 2014 καταγράφονται και στον κλάδο του «χονδρικού και λιανικού εμπορίου» (-13,7%), ενώ συρρίκνωση κατά 8% εμφανίζει ακόμη ο κλάδος που συνδέεται άμεσα με την τουριστική οικονομία, «υπηρεσίες παροχής καταλύματος και εστίασης», όπου καταγράφεται ποσοστό 13% επί της συνολικής απασχόλησης στον τριτογενή τομέα. Αν και το γεγονός αυτό αναδεικνύει την έλλειψη δυναμισμού της τουριστικής οικονομίας στην Περιφέρεια, μεταξύ 2013 και 2014 καταγράφεται μια εντυπωσιακή άνοδος της απασχόλησης στον κλάδο με τη δημιουργία 4.871 νέων θέσεων εργασίας.

Επισημαίνεται, ότι στην ανάκαμψη της απασχόλησης μεταξύ 2013 και 2014 (έπειτα από πέντε χρόνια διαδοχικής συρρίκνωσης), εκτός από τον κλάδο των «υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης», συνεισέφεραν επίσης κυρίως οι κλάδοι του «χονδρικού και λιανικού εμπορίου» (2.178 νέες θέσεις εργασίας) και των «επαγγελματικών, επιστημονικών & τεχνικών δραστηριοτήτων» (1.286 νέες θέσεις εργασίας).

Η Διάρθρωση της Αγοράς Εργασίας

Οι πέντε μεγαλύτεροι κλάδοι στην ΠΑΜΘ είναι της γεωργίας – κτηνοτροφίας – αλιείας, του χονδρικού και λιανικού εμπορίου, της μεταποίησης, της δημόσιας διοίκησης και της εκπαίδευσης, που συγκεντρώνουν αθροιστικά το 74,5% της συνολικής απασχόλησης.

Μια πρώτη διαπίστωση αφορά στο ότι η Περιφέρεια ΑΜΘ κατέχει το υψηλότερο ποσοστό συγκέντρωσης της απασχόλησης στους πέντε συγκεκριμένους κλάδους

μεταξύ όλων των 13 Περιφερειών της χώρας. Ο αντίστοιχος βαθμός συγκέντρωσης στο σύνολο της χώρας είναι 57%.

Επισημαίνεται ότι οι προαναφερόμενοι κλάδοι συνθέτουν επίσης τους πέντε από τους έξι μεγαλύτερους σε όρους απασχόλησης κλάδους στο σύνολο της χώρας (με τον κλάδο των υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης να καταλαμβάνει την τέταρτη θέση). Εντούτοις, το ποσοστό συγκέντρωσης προκύπτει πολύ χαμηλότερο. Οι διαπιστώσεις αυτές αντανακλούν το συγκριτικά πολύ πιο περιορισμένο φάσμα επιλογών απασχόλησης που διαμορφώνεται για το ανθρώπινο δυναμικό της Περιφέρειας ΑΜΘ, ενώ ξεχωρίζει η συγκριτικά υψηλή εξειδίκευση της Περιφέρειας στους κλάδους της πρωτογενούς παραγωγής και της μεταποίησης.

Η Περιφέρεια της ΑΜΘ εμφανίζει ειδικότερα έναν υψηλό βαθμό εξειδίκευσης στην πρωτογενή οικονομία. Παράλληλα ωστόσο, η Περιφέρεια ΑΜΘ εμφανίζει με ποσοστό 10,7% τον υψηλότερο βαθμό εξειδίκευσης στον κλάδο της μεταποίησης μετά την Περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας (16,7%), όπου, ωστόσο, στην περιοχή των Οινοφύτων συγκεντρώνεται μεγάλο μέρος της εθνικής βιομηχανικής παραγωγής.

Αντίστοιχα, υψηλός βαθμός εξειδίκευσης παρουσιάζεται και στον κλάδο της δημόσιας διοίκησης (10,4% έναντι 9,0% στον μέσο όρο όλων των Περιφερειών), ενώ χαμηλότερα ποσοστά συγκέντρωσης της απασχόλησης στον κλάδο του χονδρικού και λιανικού εμπορίου απ' ότι στην ΠΑΜΘ (14,6%) εμφανίζουν μόνο τέσσερις Περιφέρειες. Τέλος, ο βαθμός συγκέντρωσης της απασχόλησης στον κλάδο της εκπαίδευσης κυμαίνεται στην ΠΑΜΘ στο μέσο επίπεδο της χώρας (8,3%).

Ενδιαφέροντα συμπεράσματα προκύπτουν και από την ανάλυση των στοιχείων των απασχολούμενων στην Περιφέρεια ΑΜΘ κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, και ανά φύλο και ομάδα ηλικίας. Ειδικότερα προκύπτει, ότι και στους τρεις παραγωγικούς τομείς της περιφερειακής οικονομίας υπερτερούν οι άνδρες εργαζόμενοι. Ιδιαίτερα δε η απασχόληση στον δευτερογενή τομέα είναι κυρίως «ανδρικού» φύλου, αφού των 82% των εργαζόμενων είναι άνδρες.

Από την κατανομή των γυναικών απασχολούμενων ανά παραγωγικό τομέα προκύπτει, ωστόσο, ότι συγκριτικά μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών απασχολείται στον πρωτογενή και τον τριτογενή τομέα (35% και 58% αντίστοιχα), ενώ μόνο 6% των γυναικών εργάζεται στον δευτερογενή τομέα (έναντι 20% των ανδρών).

Όσον αφορά στις ομάδες ηλικίας, στον πρωτογενή τομέα το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 45-64 ετών, ενώ αντίθετα στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα κυριαρχεί η ηλικιακή ομάδα των 30-44 ετών, ενώ συγκριτικά υψηλότερη συμμετοχή (της τάξης του 10%) κατέχει και η ηλικιακή ομάδα των 25-29 ετών. Παράλληλα όμως, ο πρωτογενής τομέας συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων στις νεότερες ηλικιακές ομάδες των 15-24 ετών, γεγονός που οφείλεται αποκλειστικά στην απασχόληση ατόμων κάτω των 19 ετών, που είναι είτε μηδενική στον δευτερογενή, είτε ελάχιστη στον τριτογενή τομέα.

Απασχόληση και Εξειδίκευση

Στις ομάδες επαγγελματιών «ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι & αλιείς» και «ειδικευμένοι τεχνίτες», που αφορούν χειρώνακτες υψηλής ειδίκευσης και απασχολούν απόφοιτους της δευτεροβάθμιας ή μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (τεχνικές και επαγγελματικές σχολές, ΤΕΕ), συγκεντρώθηκε το 2014 συνολικά το 39% των απασχολούμενων, με διαχρονικά αυξανόμενο αριθμό απασχολούμενων την τετραετία 2011-2014 (από 73.425 σε 76.886).

Η ομάδα των «ειδικευμένων γεωργών, κτηνοτρόφων, δασοκόμων & αλιέων» εμφανίζει ειδικότερα αύξηση κατά +7%, μεγέθυνση που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς σηματοδοτεί τη στροφή νέων επαγγελματιών στον γεωργικό τομέα σε αναζήτηση εναλλακτικών διεξόδων απασχόλησης, και ειδικότερα εκείνων που έχουν αποκτήσει γνώσεις για σύγχρονες, εναλλακτικές καλλιέργειες και μεθόδους.

Οι «τεχνικοί & ασκούντες συναφή επαγγέλματα», οι «υπάλληλοι γραφείου» και οι «απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και στις πωλήσεις», που αφορούν στελέχη χαμηλής ειδίκευσης και απασχολούν επίσης απόφοιτους της δευτεροβάθμιας ή μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αντιπροσώπευαν το 2014 αθροιστικά το 30% των απασχολούμενων, ωστόσο με έντονη την τάση αποκλιμάκωσης στο σύνολο της τετραετίας 2011-2014, τόσο ποσοστιαία (από 33% σε 30%) όσο και σε απόλυτους αριθμούς (από συνολικά 68.210 σε 58.211).

Ποσοστό 16% αντιστοιχούσε το 2014 στις δύο ομάδες επαγγελματιών «ανώτερα διευθυντικά & διοικητικά στελέχη» και «επαγγελματίες», που αφορούν στελέχη υψηλής ειδίκευσης και απασχολούν πτυχιούχους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με ελαφρά τάση μείωσης σε απόλυτους αριθμούς κατά την εξεταζόμενη τετραετία (από 32.370 σε 30.963).

Οι «χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού & συναρμολογητές» και οι «ανειδίκευτοι εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες», που αφορούν χειρώνακτες χαμηλής ειδίκευσης και απασχολούν απόφοιτους της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, συγκέντρωσαν το 2014 ποσοστό 10%, με μειούμενη τάση σε απόλυτους αριθμούς και ποσοστιαία κατά την εξεταζόμενη τετραετία (από 23.351 σε 18.531).

Την μεγαλύτερη μείωση του αριθμού των απασχολούμενων κατά την εξεταζόμενη τετραετία 2011-2014 εμφανίζουν οι δύο ομάδες επαγγελματιών «τεχνικοί & ασκούντες συναφή επαγγέλματα» (-39%) και τα «ανώτερα διευθυντικά & διοικητικά στελέχη» (-36%), ακολουθούμενες από τους «ανειδίκευτους εργάτες, χειρώνακτες και μικροεπαγγελματίες» (-22%), τους «υπαλλήλους γραφείου» (-19%), τους «χειριστές βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού & συναρμολογητές» (-19%). Αυτές οι ομάδες επαγγελματιών έχουν προφανώς πληγεί περισσότερο από την οικονομική κρίση και την ανεργία, ενώ συγκριτικά περιορισμένες απώλειες καταγράφονται για τους «ειδικευμένους τεχνίτες και ασκούντες συναφή επαγγέλματα»

(-1%). Η μείωση των διευθυντικών & διοικητικών στελεχών αποδίδεται κυρίως στο κλείσιμο των μικρών επιχειρήσεων, μια τάση που προϋπήρχε μεν της κρίσης αλλά επιδεινώθηκε κατά τη διάρκειά της.

Αντίθετα, εκτός από τους ειδικευμένους γεωργούς, κτηνοτρόφους, δασοκόμους & αλιείς, αύξηση εμφανίζουν οι «απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και στις πωλήσεις» (+5%), η οποία εκτιμάται ότι οφείλεται στη μετατόπιση απασχολούμενων από άλλους κλάδους που έχουν πληγεί από την οικονομική ύφεση, καθώς και οι «επαγγελματίες» (+2%).

Τέσσερις κατηγορίες επαγγελματιών συγκέντρωναν το 2014 περισσότερο από το ήμισυ των απασχολούμενων στην Περιφέρεια ΑΜΘ: οι ειδικευμένοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι επαγγελματίες (56.376 απασχολούμενοι), οι πωλητές στο λιανικό και χονδρικό εμπόριο (20.762), οι εκπαιδευτικοί (13.172) και οι απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών (11.032), ενώ 10.399 είναι τα πρόσωπα που δεν μπορούν να καταταγούν σε κάποιο επάγγελμα.

Ενδιαφέρον έχει ποιες επαγγελματικές ομάδες εμφανίζουν αύξηση ή μείωση της απασχόλησης κατά την εξεταζόμενη τετραετία 2011-2014, και που μπορούν αντίστοιχα να χαρακτηριστούν ως δυναμικά ή φθίνοντα επαγγέλματα:

Τη μεγαλύτερη ποσοστιαία μείωση του αριθμού των απασχολούμενων εμφανίζουν οι επαγγελματίες του τομέα των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας, καθώς και οι υπάλληλοι καταγραφής αριθμητικών δεδομένων και υλικών (υπάλληλοι λογιστηρίου και λοιποί υπάλληλοι γραφείου), οι διοικητικοί και εμπορικοί διευθυντές και οι τεχνικοί θετικών επιστημών και μηχανικής, ενώ σε δύο ομάδες επαγγελματιών («γενικοί διευθυντές, ανώτερα διοικητικά στελέχη και μέλη των νομοθετικών σωμάτων» και «τεχνικοί του τομέα πληροφόρησης & επικοινωνίας») η απασχόληση εμφανίζεται να μηδενίζεται εξ ολοκλήρου.

Σε απόλυτους αριθμούς, τη μεγαλύτερη μείωση απασχόλησης εμφανίζουν οι οδηγοί μέσων μεταφοράς και χειριστές κινητού εξοπλισμού (μείον 3.660), οι υπάλληλοι καταγραφής αριθμητικών δεδομένων και υλικών (μείον 2.330) και οι βοηθοί επαγγελματιών επιχειρήσεων και διοίκησης (μείον 2.095). Αντίθετα, τη μεγαλύτερη αύξηση εμφανίζουν οι ειδικευμένοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι επαγγελματίες (συν 3.049), οι τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων, επεξεργασίας ξύλου, ειδών ένδυσης και ασκούντες συναφή επαγγέλματα (συν 1.402) και οι επαγγελματίες επιχειρήσεων και διοίκησης (συν 1.304).

Η Χωρική Εξειδίκευση της Απασχόλησης

Σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες (ΠΕ), ο τριτογενής τομέας κατελάμβανε την πρώτη θέση κατανομής απασχολούμενων, με ποσοστά που κυμαίνονταν από 49,5% (ΠΕ Ροδόπης) μέχρι 71,3% (ΠΕ Έβρου).

Τον πλέον αγροτικό χαρακτήρα, ως προς την τομεακή κατάταξη των απασχολούμενων, κατείχε η ΠΕ Ροδόπης, όπου περισσότερο από το ένα τρίτο (36,8%) του εργαζόμενου πληθυσμού απασχολούνταν στον πρωτογενή τομέα. Σημαντικό ήταν το μέγεθος της απασχόλησης στην πρωτογενή παραγωγή και στην ΠΕ Έβρου (17,2%), ενώ στις υπόλοιπες ΠΕ (Δράμας, Καβάλας & Θάσου, Ξάνθης) τη δεύτερη θέση κατελάμβανε ο δευτερογενής τομέας, με ποσοστά 19,5%, 18,8% και 18,8% αντίστοιχα.

Εξετάζοντας την εξέλιξη στην περίοδο 2001 – 2011, προκύπτει μια ισχυρή τάση «τριτογενοποίησης» της οικονομίας σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες, και η σταδιακή συρρίκνωση της απασχόλησης τόσο στον πρωτογενή, όσο και στον δευτερογενή τομέα. Εκτιμάται ωστόσο, ότι αντίστοιχη ανάσχεση αυτής της τάσης που καταγράφεται στο επίπεδο της Περιφέρειας ΑΜΘ, όπως παρατηρείται σύμφωνα με τα πρόσφατα στοιχεία μετά το 2011, θα υφίστανται και οι τοπικές οικονομίες στις ΠΕ.

Αντίστοιχα, η απασχόληση τόσο στον δευτερογενή, όσο και στον τριτογενή τομέα συρρικνώθηκε την περίοδο 2001 – 2011 σε όλες της ΠΕ της ΑΜΘ. Η μεγαλύτερη πτώση του ποσοστού απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα καταγράφηκε στις ΠΕ Ροδόπης και Ξάνθης (κατά 14,5 και 13,6 ποσοστιαίες μονάδες αντίστοιχα). Στον δευτερογενή τομέα, μεγαλύτερη υπήρξε η καθίζηση της απασχόλησης στην ΠΕ της Ξάνθης (μείον 9,5 ποσοστιαίες μονάδες), ενώ σημαντικές απώλειες της τάξης των 6,3 ποσοστιαίων μονάδων παρουσίασαν και οι ΠΕ Καβάλας και Δράμας, οι οποίες παραδοσιακά εμφάνιζαν τα μεγαλύτερα ποσοστά απασχόλησης στον τομέα, λόγω της βιομηχανικής και εξορυκτικής δραστηριότητας που συγκέντρωναν.

Η Ανεργία και τα Χαρακτηριστικά της

Στα τέλη του 2014 , το ποσοστό **ανεργίας** στην Περιφέρεια ΑΜΘ ανήλθε σε 24,4%, *ελαφρά χαμηλότερο* από το μέσο όρο της χώρας (26,1%).

Στην Περιφέρεια ΑΜΘ, όπως και στο σύνολο της χώρας, της οικονομικής κρίσης είχε προηγηθεί μια περίοδος (2004-2008) συνεχούς μείωσης του επιπέδου ανεργίας (από 13% σε 9%). Στη συνέχεια όμως, οι επιπτώσεις της οικονομικής ύφεσης στην απασχόληση υπήρξαν και στην Περιφέρεια ΑΜΘ εντονότερες, με το ποσοστό των ανέργων να *υπερδιπλασιάζεται σε δύο μόλις χρόνια*, από 9,4% στο τέλος του 2009 στο 21,6% το 2011, και να αγγίζει το 26% στο δ' τρίμηνο του 2013. Στο διάστημα μεταξύ 2009 και 2013, οι άνεργοι αυξήθηκαν συνολικά κατά 33,5 χιλ. άτομα (ποσοστιαία αύξηση κατά 103%).

Επισημαίνεται, ότι μέχρι και το 2011, η ΠΑΜΘ εμφάνιζε σταθερά υψηλότερα επίπεδα ανεργίας σε σχέση με τον μέσο όρο της χώρας. Εντούτοις από το 2012 και μετά ο ρυθμός επιδείνωσης της ανεργίας υπήρξε μεγαλύτερος στο σύνολο της χώρας, ενώ επιβραδύνθηκε κάπως στην ΠΑΜΘ.

Το 2014, όπως και στο σύνολο της χώρας, καταγράφεται όμως πάλι για πρώτη φορά μετά από πέντε χρόνια μια τάση αποκλιμάκωσης του ποσοστού ανεργίας σχεδόν κατά

δυο ποσοστιαίες μονάδας, και με τον αριθμό των ανέργων να μειώνεται κατά 3,5 χιλ. άτομα (-5,3%).

Το 62% των εγγεγραμμένων ανέργων αποτελούν γυναίκες, οι οποίες εμφανίζουν επίσης υψηλότερο ποσοστό μακροχρόνια ανέργων: 59,6% έναντι 44,6% στους άνδρες. Από τη διάκριση των ανέργων στις ηλικιακές ομάδες προκύπτει, ότι τη μεγαλύτερη ομάδα του συνόλου των εγγεγραμμένων και των μακροχρόνια ανέργων συνθέτουν τα άτομα ηλικίας 30-44 ετών.

Το μεγαλύτερο ποσοστό ανέργων εμφάνιζε το 2014 η ΠΕ Δράμας (35,3%), ενώ το μικρότερο ποσοστό καταγράφηκε στην ΠΕ της Ροδόπης με 15,6% (σαφώς χαμηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο). Σχεδόν σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες παρατηρείται εκρηκτική άνοδος της ανεργίας κατά το διάστημα 2010 – 2013, ιδιαίτερα στις ΠΕ της Ξάνθης και της Δράμας όπου το ποσοστό υπερδιπλασιάζεται, ενώ στην ΠΕ Έβρου οι απώλειες σε θέσεις εργασίας φαίνεται να είναι συγκριτικά περιορισμένες. Μετά το 2013 καταγράφεται αναστροφή της κατάστασης, με την ανεργία να μειώνεται σε όλες τις Περιφερειακές Ενότητες.

3.2 Εξειδίκευση της Οικονομικής Δραστηριότητας και της Απασχόλησης στην ΠΑΜΘ

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για την πενταετία 2008-2012, στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης αντιστοιχεί περίπου το 4% της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας που παράγεται στο σύνολο της χώρας. Όπως και σε εθνικό επίπεδο, η ΑΠΑ στην ΠΑΜΘ σε απόλυτους αριθμούς συρρικνώθηκε όμως σημαντικά κατά την πενταετία 2008-2012 ως αποτέλεσμα της οικονομικής ύφεσης (αθροιστικά κατά 20%).

Ως προς την **ενδοπεριφερειακή ανάλυση**, παρατηρούνται έντονες αποκλίσεις, θετικές ή αρνητικές από το μέσο όρο της Περιφέρειας, ενδεικτικές των ενδογενών παραμέτρων που διαμορφώνουν τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά και τα επίπεδα παραγωγικότητας κάθε Περιφερειακής Ενότητας. Συγκεκριμένα, διαγράφεται η υπεροχή των ΠΕ Έβρου και Καβάλας (όπου παράγεται αθροιστικά το 52% της συνολικής ΑΠΑ της ΠΑΜΘ), ενώ πολύ μικρή είναι η συνεισφορά της ΠΕ Δράμας (14%).

Με κριτήριο τη συνεισφορά των τριών **τομέων της οικονομίας** (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής) στη διαμόρφωση της ΑΠΑ κάθε Περιφερειακής Ενότητας, προκύπτει ότι η Δράμα και η Ροδόπη αποτελούν τις πλέον «αγροτικές» ενότητες, δεδομένου ότι στον πρωτογενή τομέα παράγεται το 9,7% και το 8,1% αντίστοιχα της συνολικής ΑΠΑ κάθε ΠΕ. Τη μικρότερη εξειδίκευση στον δευτερογενή τομέα κατέχει ο Νομός Έβρου, ενώ η Ξάνθη κυμαίνεται κοντά στον μέσο όρο της Περιφέρειας, και οι

λοιπές ΠΕ υψηλότερα ποσοστά. Τέλος, ο Έβρος κυριαρχεί μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων ως προς το ποσοστό που καταλαμβάνει ο τομέας της παροχής υπηρεσιών, με το μικρότερο ποσοστό να κατέχει η ΠΕ της Δράμας.

Βασικό ανταγωνιστικό χαρακτηριστικό της Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης συγκροτεί η ευρύτητα των φυσικών πόρων στην περιοχή (μη μεταλλικά ορυκτά, πεδινές εκτάσεις, βοσκότοποι, δασικοί και αλιευτικοί πόροι, ύπαρξη εκτεταμένων γεωθερμικών πεδίων και επάρκεια σε υδάτινους πόρους) που επηρεάζουν άμεσα το σύνολο σχεδόν των οικονομικών της δραστηριοτήτων. Η διαθεσιμότητα των φυσικών πόρων συντελεί στο να αποτελεί ο **πρωτογενής τομέας** τον διαχρονικά βασικό παραγωγικό τομέα στο σύνολο της Περιφέρειας.

Με βάση τα συμπεράσματα της Περιφερειακής Στρατηγικής Καινοτομίας – Έξυπνης Εξειδίκευσης της Περιφέρειας ΑΜΘ¹, και σύμφωνα με την τυπολογία του ΟΟΣΑ που υιοθετείται από τον Οδηγό Εφαρμογής της RIS3, η Ανατολική Μακεδονία – Θράκη χαρακτηρίζεται ως περιφέρεια **«έντασης του πρωτογενή τομέα, με στοιχεία διαρθρωτικής αδράνειας»**.

Τόσο τα προηγθέντα στοιχεία για την απασχόληση στην ΠΑΜΘ (σημαντική εξάρτηση από τις γεωργικές δραστηριότητες), όσο και τα στοιχεία στο επίπεδο της ΑΠΑ, καταδεικνύουν ότι η Περιφέρεια εμφανίζει σταθερά μεγαλύτερη εξειδίκευση στον πρωτογενή τομέα συγκριτικά με το σύνολο της χώρας. Το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στην ΑΠΑ της Περιφέρειας ανήλθε σύμφωνα με προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το έτος 2012 σε 7,1% (ποσοστό διπλάσιο του εθνικού μέσου όρου), ενώ συμμετέχει και με περίπου 40% στις συνολικές εξαγωγές της Περιφέρειας. Μάλιστα ο βαθμός της εξειδίκευσης αυτής φαίνεται να εντείνεται, καθώς το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα στη διαμόρφωση της περιφερειακής ΑΠΑ εμφανίζεται να αυξάνει διαχρονικά, από 5,8% το 2008 σε 7,1% το 2012, παρά την συρρίκνωσή του σε απόλυτους αριθμούς.

Η *ανταγωνιστικότητα του πρωτογενή τομέα* της Περιφέρειας παραμένει σήμερα ακόμη σχετικά χαμηλή, διαθέτει όμως σημαντικά περιθώρια για τη βελτίωσή της, π.χ. με τη χρησιμοποίηση – εκμετάλλευση σύγχρονων τεχνολογιών στην παραγωγή και στη διάθεση (π.χ. συσκευασίες), αλλά και με την αξιοποίηση των ακαδημαϊκών / ερευνητικών κέντρων που λειτουργούν στην Περιφέρεια και εξειδικεύονται σε τομείς της αγροδιατροφικής αλυσίδας. Σύμφωνα με στοιχεία του Ινστιτούτου Γεωργοοικονομικών και Κοινωνιολογικών Ερευνών (ΙΓΕΚΕ)², το Ακαθάριστο Γεωργικό

¹«Περιφερειακή Στρατηγική Καινοτομίας – Έξυπνης Εξειδίκευσης», Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, Αύγουστος 2014.

² Όπως αναφέρονται στη μελέτη «Περιφερειακή Στρατηγική Καινοτομίας – Έξυπνης Εξειδίκευσης», Αυγ. 2014 της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης.

Προϊόν ανά απασχολούμενο στην Περιφέρεια ΑΜΘ ανέρχεται στο 69% του εθνικού μέσου όρου, ενώ αντίστοιχα χαμηλή είναι και η παραγωγικότητα του εδάφους (76%).

Ο **δευτερογενής τομέας** (όπου συμπεριλαμβάνονται οι κλάδοι της μεταποίησης, των ορυχείων – λατομείων, της παροχής ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου κλπ., της επεξεργασίας λυμάτων & διαχείριση αποβλήτων, καθώς και των κατασκευών) αποτελεί τον δεύτερο πιο σημαντικό τομέα από άποψης παραγόμενης ΑΠΑ στην ΠΑΜΘ μετά τον τομέα παροχής υπηρεσιών. Το 2012 (προσωρινά στοιχεία), η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στη διαμόρφωση της συνολικής ΑΠΑ της Περιφέρειας ανήλθε στο 15,5%, έναντι 13,9% του εθνικού μέσου όρου. Ωστόσο, κατά την πενταετία 2008 – 2012 καταγράφεται η σημαντική συρρίκνωση του μεγέθους του τομέα σε απόλυτους αριθμούς κατά 42% συνολικά, δηλαδή με παρόμοιο βαθμό έντασης όπως και στο σύνολο της χώρας (-40%). Αντίστοιχα, το ποσοστό συμμετοχής του δευτερογενούς τομέα μειώθηκε κατά την ίδια περίοδο από 21,3% σε 15,5%.

Σε απόλυτους αριθμούς ωστόσο, σχεδόν το 47% της περιφερειακής ΑΠΑ παράγεται στις ΠΕ Καβάλας και Ξάνθης. Η διαφοροποίηση αυτή σχετίζεται με το δυναμική που συνδέεται με τις παραγωγικές λειτουργίες του εμπορευματικού λιμένα της Καβάλας και της ΒΙΠΕ Ξάνθης³.

Η μεταποίηση στην Περιφέρεια παρουσιάζει σημαντική **συγκέντρωση επιχειρήσεων** (σε όρους Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής) στους ακόλουθους τέσσερις κλάδους:

- αγροδιατροφικό σύμπλεγμα δραστηριοτήτων γύρω από τη μεταποίηση γεωργικών προϊόντων,
- κοπή μορφοποίηση λίθων για οικοδομικούς σκοπούς,
- κλωστοϋφαντουργία – ένδυση,
- και μεταποίηση πλαστικών και ελαστικών.

Στη συγκέντρωση αυτή συμβάλλει η μεγάλη ποικιλία πρώτων υλών (ορυκτός πλούτος, ενεργειακές πηγές, αγροτικά προϊόντα) και η παράδοση στην παραγωγή των συγκεκριμένων προϊόντων. Κυριαρχούν συνεπώς παραδοσιακοί κλάδοι χαμηλής έντασης Έρευνας & Ανάπτυξης. Αξίζει όμως να επισημανθεί η ύπαρξη **αναδυόμενων κλάδων**, μεγαλύτερης συγκριτικά έντασης γνώσης / τεχνολογίας, όπως ο κλάδος κατασκευής ηλεκτρονικών και ηλεκτρολογικού εξοπλισμού, με πολλά υποσχόμενες προοπτικές ανάπτυξης και εξωστρέφειας.

Από τον κλάδο της εκμετάλλευσης ορυκτού πλούτου ξεχωρίζουν στην Περιφέρεια σήμερα μόνον δύο κατηγορίες, τα λατομεία μαρμάρου στις Περιφερειακές Ενότητες Καβάλας και Δράμας, καθώς και οι εκμεταλλεύσεις υδρογονανθράκων στην περιοχή της

³Στην Περιφέρεια ΑΜΘ υφίστανται συνολικά πέντε Βιομηχανικές Περιοχές (Δράμας, Καβάλας, Ξάνθης, Κομοτηνής και Αλεξανδρούπολης), ορισμένες εκ των οποίων υπολειτουργούν, καθώς και δύο Βιοτεχνικά Πάρκα (Σαπών και Ορεστιάδας).

Καβάλας, από την εταιρία ΚΑΒΑΛΑ OIL ΑΕ⁴, η οποία είναι μέχρι στιγμής και η μοναδική εταιρία εξόρυξης υδρογονανθράκων στην Ελλάδα.

Ο **τριτογενής τομέας**, συγκρινόμενος με τους άλλους δύο τομείς παραγωγής έρχεται πρώτος, ως προς τη διαμόρφωση της παραγόμενης ΑΠΑ στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης. Σύμφωνα με τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ για το έτος 2012 (προσωρινά στοιχεία), η συμμετοχή των δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών ανήλθε στο 77,5% της συνολικά παραγόμενης ΑΠΑ της Περιφέρειας, έναντι αντίστοιχου ποσοστού 82,5% για το σύνολο της χώρας.

Από τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ προκύπτει η διαχρονική αύξηση του ποσοστού συμμετοχής του τριτογενούς τομέα στο σύνολο της περιφερειακής ΑΠΑ (από 73% το 2008 σε 78% το 2012), και συνεπώς μία τάση αύξησης της εξειδίκευσης της Περιφέρειας στον τομέα αυτό, η οποία ωστόσο υπολείπεται σταθερά κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες περίπου του αντίστοιχου επιπέδου στο σύνολο της χώρας. Σε απόλυτους αριθμούς όμως, ο τριτογενής τομέας της ΠΑΜΘ εμφανίζει φθίνουσα τάση της παραγόμενης ΑΠΑ, κατά -15% μεταξύ 2008 και 2012, όπως και στο σύνολο της χώρας.

Επισημαίνεται, ότι ο **τουρισμός** δεν αποτελεί για την ΠΑΜΘ κύριο πυλώνα της περιφερειακής οικονομίας, αν και επιφέρει πρόσθετες θετικές επιπτώσεις στην τοπική οικονομία, καθώς κινητοποιεί έναν αριθμό παραγωγικών μονάδων που δραστηριοποιούνται για την κάλυψη της ζήτησης τουριστικών υπηρεσιών. Η συνολική επίδραση του τουρισμού (κλάδος δραστηριοτήτων «υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης») στην περιφερειακά παραγόμενη ΑΠΑ ανέρχεται σε 3,8% για το 2012, που είναι χαμηλότερη από την αντίστοιχη τιμή στο σύνολο της Επικράτειας (4,5%), ενώ παρουσιάζει φθίνουσα τάση κατά την πενταετία 2008-2012 (από 4,7%).

Στους κλάδους της **μεταποίησης** αντιστοιχούσε το 37% του επιχειρηματικού δυναμικού που δραστηριοποιούνταν στον δευτερογενή τομέα της Περιφέρειας (3.460 επιχειρήσεις), οι οποίες ωστόσο παρήγαγαν το 72% του τζίρου που πραγματοποιούσαν συνολικά οι επιχειρήσεις του δευτερογενή τομέα. Η πλειοψηφία των μεταποιητικών μονάδων της περιοχής δραστηριοποιούνταν στους κλάδους της βιομηχανίας τροφίμων (892), της κατασκευής μεταλλικών προϊόντων (619), της κατασκευής επίπλων (345), της παραγωγής άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων (304), και της βιομηχανίας ξύλου (242). Ωστόσο, ως προς τη συμμετοχή των κλάδων της μεταποίησης στη διαμόρφωση του συνολικού τους τζίρου προκύπτει διαφορετική κατάταξη των κλάδων, όπου εκτός της βιομηχανίας τροφίμων (37,6%) πρωταγωνιστούσαν οι κλάδοι της

⁴Οι κύριες εγκαταστάσεις της ΚΑΒΑΛΑ OIL ΑΕ περιλαμβάνουν το σύμπλεγμα των θαλάσσιων εξεδρών αργού πετρελαίου του Πρίνου, τη θαλάσσια εξέδρα παραγωγής φυσικού αερίου από το κοίτασμα της Νότιας Καβάλας, τους αγωγούς μεταφοράς αργού πετρελαίου και φυσικού αερίου, τις χερσαίες εγκαταστάσεις επεξεργασίας και αποθήκευσης στη Νέα Καρβάλη, καθώς και το σταθμό και το αγκυροβόλιο φόρτωσης σταθεροποιημένου αργού πετρελαίου.

παραγωγής κλωστοϋφαντουργικών υλών (9,0%), της παραγωγής άλλων μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων (9,0%), της βιομηχανίας ξύλου (6,6%) και της κατασκευής μεταλλικών προϊόντων (6,4%). Ιδιαίτερα έντονη ήταν η συγκέντρωση της μεταποιητικής δραστηριότητας σε κλάδους άμεσης επεξεργασίας των προϊόντων του πρωτογενούς τομέα, δηλαδή της κτηνοτροφικής και γεωργικής παραγωγής και των πρώτων υλών (διατροφή, μη μεταλλικά ορυκτά, ξύλο, κλωστοϋφαντουργία).

Επισημαίνεται επίσης ο μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων (361) που δραστηριοποιούνταν στον κλάδο της **ενέργειας** (παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού).

Από το συνολικό επιχειρηματικό δυναμικό που δραστηριοποιούνταν στην πληθώρα των κλάδων του **τριτογενή τομέα** (33.237 επιχειρήσεις), ο μεγαλύτερος αριθμός επιχειρήσεων εντοπίζεται στον κλάδο του λιανικού εμπορίου (10.400), ενώ ακολουθούν οι δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης (5.155), του χονδρικού εμπορίου (2.782), των δραστηριοτήτων αρχιτεκτόνων και μηχανικών (2.462), καθώς και των χερσαίων μεταφορών / μεταφορών μέσω αγωγών (2.341).

Αξίζει να σημειωθεί επίσης, ότι το ποσοστό συμμετοχής των επιχειρήσεων του κλάδου «καταλύματα» στο σύνολο του επιχειρηματικού δυναμικού της Περιφέρειας (2,2%) είναι μικρότερο σε σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό της χώρας (2,8%). Παράλληλα, είναι πολύ μεγαλύτερη η συμμετοχή των επιχειρήσεων του κλάδου της παροχής υπηρεσιών εστίασης (11,4% στην ΠΑΜΘ έναντι 8,2% στο σύνολο της χώρας).

Τέλος, σημειώνεται ότι στον κλάδο «επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη» δραστηριοποιούνταν συνολικά 83 μόνο επιχειρήσεις (0,18% στο σύνολο του επιχειρηματικού δυναμικού της Περιφέρειας, έναντι 0,41% στο σύνολο της χώρας), ο τζίρος των οποίων ανέρχεται στα 1,4 εκ. ευρώ.

- Σε όλες τις ΠΕ κυριαρχούν οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στους κλάδους των κατασκευών, ενώ μεταξύ των κλάδων της μεταποίησης ξεχωρίζουν α) η βιομηχανία τροφίμων, με εντονότερη τη συμμετοχή της στις ΠΕ Καβάλας και Έβρου, β) η κατασκευή μεταλλικών προϊόντων (κυρίως σε Ξάνθη, Ροδόπη και Δράμα), καθώς και γ) η κατασκευή επίπλων (κυρίως στη Ξάνθη και τη Δράμα).
- Σημαντικός είναι ο αριθμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο «λοιπά ορυχεία και λατομεία» στην Καβάλα (68) και στη Δράμα (43), και αφορούν πρωτίστως στην εξόρυξη μαρμάρου.
- Κοινή παράμετρος όλων των πηγών είναι ότι η κατάταξη των επιχειρήσεων σε κλάδους πραγματοποιείται αποκλειστικά με κριτήριο την κύρια δηλωθείσα από τις επιχειρήσεις οικονομική δραστηριότητα. Ωστόσο μεγάλος αριθμός αυτών πραγματοποιούν παραπάνω από μια οικονομική δραστηριότητα, σε διαφορετικούς κλάδους. Οι δραστηριότητες αυτές συνεπώς δεν καταγράφονται και επιπλέον τα

οικονομικά στοιχεία που οφείλονται σε αυτές προσμετρούνται στην κύρια δραστηριότητα της επιχείρησης.

3.3 Η Πρωτογενής Έρευνα

Στα πλαίσια του έργου διεξήχθη πρωτογενής έρευνα στις επιχειρήσεις και τους φορείς της ΠΑΜΘ με στόχο την καταγραφή των αναγκών τους σε ανθρώπινο δυναμικό. Η έρευνα δεν αφορά στο σύνολο των κλάδων της οικονομίας της Περιφέρειας, αλλά επικεντρώνεται μόνο στους κλάδους της έξυπνης στρατηγικής RIS 3.

3.3.1 Η Έρευνα στις Επιχειρήσεις

Η έρευνα επικεντρώνεται σε δυο πυλώνες: Ο πρώτος αναφέρεται στο ήδη απασχολούμενο ανθρώπινο δυναμικό που υποστηρίζει τις λειτουργίες των επιχειρήσεων, ενώ ο δεύτερος επιχειρεί να καταγράψει τις τάσεις και μελλοντικές ανάγκες σε ανθρώπινο δυναμικό, έτσι ώστε οι δράσεις κατάρτισης και δια βίου μάθησης που θα σχεδιάσει η Περιφέρεια να έχουν ουσιαστικό χαρακτήρα, ανταποκρινόμενες στις καταγεγραμμένες ανάγκες των επιχειρήσεων. Ωστόσο, πέραν της άμεσης καταγραφής των αναγκών σε ανθρώπινο δυναμικό διερευνώνται και γενικότερα θέματα που άπτονται της λειτουργίας και στρατηγικής των επιχειρήσεων της Περιφέρειας, όπως το προφίλ και οι τάσεις των επιχειρήσεων σε τομείς όπως η **εξωστρέφεια και η δυναμική τους, στοιχεία των απασχολούμενων, η σχέση τους με τους προμηθευτές, τους πελάτες, τις τοπικές εισροές, δεδομένου ότι οι μεταβλητές αυτές επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις ανάγκες κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού της Περιφέρειας γενικά.**

Η έρευνα στις επιχειρήσεις βασίζεται στα στοιχεία επιχειρήσεων του 2013 της ICAP. Η εν λόγω πηγή επιλέχθηκε λόγω της έλλειψης άλλης εναλλακτικής βάσης δεδομένων με τα στοιχεία των επιχειρήσεων στις οποίες θα μπορούσε να απευθυνθεί η έρευνα.

Από τις επιχειρήσεις της ICAP επιλέχθηκαν:

- οι **επιχειρήσεις της μεταποίησης**, μόνο των κλάδων εκείνων που αναδείχθηκαν ως δυναμικοί από την μελέτη της **RIS 3** για την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και
- οι επιχειρήσεις του κλάδου του **τουρισμού** (ως επίσης κλάδου της RIS 3).

Ειδικά, σ' ότι αφορά τις επιχειρήσεις της μεταποίησης, οι κλάδοι που επελέγησαν σύμφωνα με τα παραπάνω ήταν οι εξής:

Πίνακας Π.1: Κλάδοι μεταποίησης που επελέγησαν για την έρευνα

Κλάδος	ΣΤΑΚΟΔ
Μάρμαρο (Ορυχεία - Μεταλλεία – Αλυκές) ⁵	8
Αγροτικά Προϊόντα - Είδη Διατροφής	10
Ποτά	11
Χημικά - Αέρια – Φαρμακευτικά Προϊόντα	20 και 21
Ελαστικά – Πλαστικά	22
Προϊόντα μη Μεταλλικών Ορυκτών	23
Ηλεκτρολογικό - Ηλεκτρονικό Υλικό - Ηλεκτρικές Συσκευές	26 και 27

Πέραν των επιχειρήσεων του μεταποιητικού τομέα, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, επελέγησαν επίσης και οι επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο εν λόγω τομέας αναδείχθηκε επίσης ως δυναμικός από την μελέτη της RIS 3 για την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Συνολικά, η βάση δεδομένων της ICAP, για τους κλάδους της μεταποίησης που ενδιέφεραν την έρευνα, καθώς και για τον τουριστικό κλάδο, περιέχει 590 επιχειρήσεις (522 επιχειρήσεις στη μεταποίηση και 68 επιχειρήσεις στον τουρισμό).

Δεδομένων των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των επιχειρήσεων της Βάσης Δεδομένων της ICAP, και με στόχο την κατά το δυνατό καλύτερη αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος, επελέγη ο αριθμός των επιχειρήσεων της έρευνας να είναι υψηλός, φθάνοντας το 30% των επιχειρήσεων της βάσης, και πιο συγκεκριμένα 189 επιχειρήσεις συνολικά (166 του μεταποιητικού τομέα και 23 του τουρισμού). Η επιλογή των επιχειρήσεων έγινε τυχαία.

Η έρευνα διεξήχθη στη βάση ημιδομημένων συνεντεύξεων από Ομάδα Συνεντευκτών την περίοδο του Σεπτεμβρίου 2015. Χρησιμοποιήθηκαν δύο ερωτηματολόγια, ένα για τη μεταποίηση και ένα για τον τουρισμό.

Τα ερωτηματολόγια περιελάμβαναν 6 ενότητες ως εξής: **1.Γενικά Στοιχεία Επιχειρήσεων, 2. Εξωστρέφεια και Δυναμική Επιχειρήσεων, 3. Στοιχεία απασχολούμενων στις επιχειρήσεις, 4. Επιχείρηση και Εκπαίδευση, 5. Ανάγκες σε Ανθρώπινο Δυναμικό, 6. Διατομεακή Προσέγγιση.**

Συνολικά περιλαμβάνονται 242 πεδία για τις επιχειρήσεις του μεταποιητικού τομέα και 140 για τις επιχειρήσεις του τουρισμού.

⁵ Δεδομένης της σπουδαιότητας του τομέα του μαρμάρου στην ΠΑΜΘ, ο τομέας αυτός αποτέλεσε ξεχωριστό κλάδο στην παρούσα έρευνα και εξετάστηκε στον ΣΤΑΚΟΔ 8 «Ορυχεία – Μεταλλεία» και όχι στον ΣΤΑΚΟΔ 23 «Προϊόντα μη Μεταλλικών Ορυκτών».

Τα αποτελέσματα της έρευνας στις επιχειρήσεις

Α. Για τις επιχειρήσεις του τομέα της Μεταποίησης

Α1 Εξωστρέφεια και Δυναμική των Επιχειρήσεων

- Σημαντικό ποσοστό των επιχειρήσεων του δείγματος έχει **εξαγωγική δραστηριότητα** (61,7%), με κύριο προορισμό την Ευρωπαϊκή Ένωση και δεύτερο τα Βαλκάνια. Μεγάλη εξαγωγική δραστηριότητα καταγράφεται στον κλάδο του μαρμάρου (85% των επιχειρήσεων εξαγουν), ακολουθούμενου από τον κλάδο «Ηλεκτρολογικό - Ηλεκτρονικό Υλικό - Ηλεκτρικές Συσκευές». Οι υπόλοιποι κλάδοι είναι προσανατολισμένοι στην τοπική και εθνική αγορά.
- Οι **στρατηγικές** που υιοθετούν οι επιχειρήσεις αφορούν κυρίως στην διεύρυνση σε νέες αγορές του εξωτερικού (κλάδοι: Ηλεκτρολογικού Υλικού - Ηλεκτρικών Συσκευών (60%), Ποτών (43,75%) Μαρμάρου (32%)), στη μείωση του κόστους παραγωγής (κλάδοι: Μαρμάρου (36%), Ελαστικών – Πλαστικών (30,8%)) και στην ανάπτυξη νέων προϊόντων, ως τρίτη προτεραιότητα (κλάδοι: Αγροτικών Προϊόντων - Ειδών Διατροφής (20%), Ηλεκτρολογικού Υλικού - Ηλεκτρονικό Υλικό - Ηλεκτρικών Συσκευών).
- Σημαντικό μέρος των επιχειρήσεων (37%) δήλωσε **αύξηση των πωλήσεων** με μείωση, ωστόσο, της κερδοφορίας για όλους τους κλάδους πλην αυτών του Ηλεκτρολογικού Υλικού - Ηλεκτρικών Συσκευών και των κλάδων Ποτών και Αγροτικών Προϊόντων - Ειδών Διατροφής (όπου οι περισσότερες επιχειρήσεις έχουν αύξηση ή σταθερότητα στα κέρδη).
- Περίπου οι μισές (48,8%) από τις επιχειρήσεις του δείγματος, πραγματοποίησαν **επενδύσεις κατά τα 3 τελευταία χρόνια**, ενώ το 46,7% δήλωσε ότι **θα προβεί σε επενδύσεις τα επόμενα χρόνια**.
- Μικρό ποσοστό των επιχειρήσεων συνεργάζεται με ερευνητικούς φορείς (15,7%) και παρόχους τεχνολογίας (13,8%).
- Ο **βαθμός διεύρυνσης των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών** είναι μεγάλος στις επιχειρήσεις του κλάδου Ηλεκτρολογικού Υλικού - Ηλεκτρικών Συσκευών (75,0%) και ακολουθούν (με ποσοστό πάνω από 50%) οι επιχειρήσεις του κλάδου Ελαστικών - Πλαστικών (53,8%) και οι επιχειρήσεις του κλάδου Χημικών - Φαρμακευτικών Προϊόντων (50%), με διαφοροποιήσεις, ωστόσο, στους επιμέρους τομείς της λειτουργίας των επιχειρήσεων (διοίκηση, πωλήσεις κλπ.).

Α.2. Στοιχεία απασχολούμενων στις επιχειρήσεις

- Οι περισσότερες επιχειρήσεις όλων των κλάδων απασχολούν **μόνιμο και εποχιακό προσωπικό**, εκτός του κλάδου των Χημικών - Φαρμακευτικών που απασχολεί μόνο μόνιμο προσωπικό.

- Η **μέση ηλικία** των απασχολούμενων είναι 40 ετών και δεν παρατηρούνται μεγάλες διαφορές στη μέση ηλικία στους διαφορετικούς κλάδους.
- Απασχολούνται περισσότεροι άνδρες, πάνω από 60%, σε σχέση με γυναίκες.
- Οι επιχειρήσεις στον κλάδο των ποτών, προϊόντων μη μεταλλικών ορυκτών ανεξάρτητα περιφερειακής ενότητας είναι κυρίως **μικρές**.
- **Αύξηση προσωπικού** αναφέρει το 43,4% των επιχειρήσεων του δείγματος, με σειρά προτεραιότητας τους κλάδους: Ηλεκτρολογικού Υλικού - Ηλεκτρικών Συσκευών (80%), Αγροτικών Προϊόντων - Ειδών Διατροφής (51,3%).
- Οι επιχειρήσεις σε ποσοστό 59% εμφανίζονται **αρκετά ικανοποιημένες** από την απόδοση του προσωπικού τους.
- Οι μισές επιχειρήσεις θεωρούν δυσβάστακτο το **κόστος του προσωπικού**, κυρίως στους κλάδους Ηλεκτρολογικού Υλικού-Ηλεκτρικών Συσκευών (80%), Χημικών - Φαρμακευτικών (75%), μη Μεταλλικών Ορυκτών (60,9%).

A.3 Επιχείρηση και Εκπαίδευση

- Τις περισσότερες **ελλείψεις σε γνώσεις** εμφανίζει ο κλάδος (10) Αγροτικά Προϊόντα - Είδη Διατροφής και με έμφαση στις ειδικότητες (ISCO) (92) Ανειδίκευτοι εργάτες γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας και (75) Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων, επεξεργασίας ξύλου, ειδών ένδυσης και ασκούντες συναφή επαγγέλματα, Επίσης ελλείψεις σε γνώσεις παρουσιάζει η ειδικότητα (81) Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού, με περίπου ισομερή συμμετοχή όλων των κλάδων της έρευνας.
- **Ελλείψεις σε επαγγελματική εμπειρία** αφορούν στον κλάδο (10) Αγροτικά Προϊόντα - Είδη Διατροφής, ενώ ακολουθεί ο κλάδος (11) Ποτά και οι κλάδοι (8) Μαρμάρου και (23) Προϊόντα μη Μεταλλικών Ορυκτών. Σε επίπεδο ISCO τις μεγαλύτερες ελλείψεις σε επαγγελματική εμπειρία παρουσιάζει η ειδικότητα (75) Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων, επεξεργασίας ξύλου, ειδών ένδυσης και ασκούντες συναφή επαγγέλματα (κλάδος (10) Αγροτικά Προϊόντα - Είδη Διατροφής), ακολουθούμενη από την (81) Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού, με ισομερή περίπου κατανομή στους κλάδους της έρευνας.
- **Ελλείψεις σε τεχνικές δεξιότητες** παρουσιάζει τις μεγαλύτερες ο κλάδος (10) Αγροτικά Προϊόντα - Είδη Διατροφής, με εστίαση στην ειδικότητα (92) Ανειδίκευτοι εργάτες γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας. Αντίστοιχα και η ειδικότητα (81) Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού, με μια κάπως ισομερή κατανομή των αναγκών στην πλειοψηφία των κλάδων της έρευνας.
- **Ελλείψεις σε ευελιξία/προσαρμοστικότητα** παρουσιάζει ο κλάδος (10) Αγροτικά Προϊόντα - Είδη Διατροφής, κυρίως στους πωλητές (52) και τους

ανειδίκευτους εργάτες (92). Επίσης η ειδικότητα (81) Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού.

- **Ελλείψεις σε ξένες γλώσσες** παρουσιάζει τις μεγαλύτερες ο κλάδος (10) Αγροτικά Προϊόντα - Είδη Διατροφής, με κατανομή στον εν λόγω κλάδο στο σύνολο σχεδόν των απασχολούμενων ειδικοτήτων. Στο σύνολο του δείγματος ανάγκες σε γλωσσομάθεια εμφανίζουν κυρίως οι πωλητές (52), οι Υπάλληλοι γενικών καθηκόντων και χειριστές μηχανών με πληκτρολόγιο (41) και οι Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού (81).
- **Ελλείψεις σε γνώσεις Η/Υ** αφορούν κύρια στον κλάδο (10) Αγροτικά Προϊόντα - Είδη Διατροφής με έμφαση στους Πωλητές (52) και στους Ανειδίκευτους εργάτες γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας (92). Επίσης η ειδικότητα (81) Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού στο σύνολο σχεδόν των κλάδων της έρευνας.
- **Ελλείψεις σε επικοινωνιακές δεξιότητες** εμφανίζουν τις μεγαλύτερες ο κλάδος (10) Αγροτικά Προϊόντα - Είδη Διατροφής και ο (23) Προϊόντα μη Μεταλλικών Ορυκτών. Αντίστοιχα η ειδικότητα που εμφανίζει προβλήματα στις συγκεκριμένες δεξιότητες είναι η (81) Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού.
- **Ελλείψεις σε ειδικά προσόντα** αντιμετωπίζουν περισσότερο οι κλάδοι (23) Προϊόντα μη Μεταλλικών Ορυκτών και (26, 26+27) Ηλεκτρολογικό - Ηλεκτρονικό Υλικό - Ηλεκτρικές Συσκευές. Σημαντική είναι η επισήμανση των ελλείψεων σχετικά με τις ειδικότητες, όπου οι ελλείψεις, πέραν της (81) Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού, αφορούν και σε στελέχη του κωδικού 1 - διευθυντικά στελέχη - και ειδικότερα στις ειδικότητες (13) Διευθυντές παραγωγής και εξειδικευμένων υπηρεσιών και (12) Διοικητικοί και εμπορικοί διευθυντές.
- Μεγάλο ποσοστό (80,5%) επιχειρήσεων του δείγματος, **εκπαιδεύει το προσωπικό** του.
- Επίσης, το 53% των επιχειρήσεων του δείγματος έχει υλοποιήσει επιδοτούμενα **προγράμματα κατάρτισης**.

A.4 Ανάγκες σε Ανθρώπινο Δυναμικό

- Το 65% των επιχειρήσεων εκτιμά ότι δεν θα υπάρξει κάποιος **νέος προσανατολισμός** της επιχείρησης (σε σχέση με το παραγόμενο προϊόν ή την προσφερόμενη υπηρεσία) που να δημιουργήσει ζήτηση για νέες ειδικότητες. Υπάρχουν ωστόσο κάποιες διαφοροποιήσεις μεταξύ των κλάδων. Συγκεκριμένα, μεγάλο ποσοστό επιχειρήσεων (75,0%) του κλάδου Ηλεκτρολογικού Υλικού - Ηλεκτρικών Συσκευών εκτιμά ότι θα υπάρξει κάποιος νέος προσανατολισμός,

πιθανόν λόγω της ταχείας εξέλιξης της τεχνολογίας στον τομέα αυτό στον οποίο συμπεριλαμβάνεται και το ηλεκτρονικό υλικό.

- Το 26,5% του δείγματος, δήλωσαν ότι υπάρχει **πρόβλεψη για άμεσες/νέες προσλήψεις** για παραπάνω από μια ειδικότητες. Από πλευράς ειδικοτήτων η (81) Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού δείχνει τη μεγαλύτερη πρόθεση για άμεσες προσλήψεις, με έμφαση στον κλάδο των τροφίμων (10) και των ορυχείων – μεταλλείων (8), και ακολουθούν οι (24) Επαγγελματίες επιχειρήσεων και διοίκησης, (52) Πωλητές και οι (21) Ασκούντες επιστημονικά επαγγέλματα και μηχανικοί. Σημαντική, ακόμη, είναι η καταγραφόμενη ζήτηση σε διευθυντικά στελέχη, επίσης στους κλάδους (10) και (81).

A.5 Διατομεακή Προσέγγιση

- Ο **βαθμός ικανοποίησης των επιχειρήσεων σε σχέση με τους προμηθευτές**, είναι γενικώς υψηλός και αυτό είναι ανεξάρτητο του κλάδου και του μεγέθους της επιχείρησης.
- Επίσης, αντίστοιχα η πλειονότητα των επιχειρήσεων πιστεύει ότι οι **πελάτες** τους είναι πολύ ικανοποιημένοι από αυτές.
- Μεγάλο ποσοστό (88%) των επιχειρήσεων του κλάδου του Μαρμάρου, σημαντικό ποσοστό (69,2%) των επιχειρήσεων του κλάδου Αγροτικών Προϊόντων - Ειδών Διατροφής χρησιμοποιούν **πρώτες ύλες από την Περιφέρεια** (σε ποσοστό άνω του 30%).
- Δεν χρησιμοποιούν ή χρησιμοποιούν σε μικρό ποσοστό (κάτω του 30%) πρώτες ύλες από την Περιφέρεια ΑΜΘ, οι επιχειρήσεις των κλάδων: Χημικών – Φαρμακευτικών Προϊόντων, Ελαστικών – Πλαστικών, Ηλεκτρολογικού Υλικού - Ηλεκτρικών Συσκευών.

B. Για τις επιχειρήσεις του τομέα του Τουρισμού

B.1 Γενικά Στοιχεία Επιχειρήσεων

- Οι περισσότερες μονάδες του δείγματος ανήκουν στις **κατηγορίες 3** και 4 αστέρων.
- Οι περισσότερες μονάδες έχουν **δυναμικότητα** 101-200 κλίνες. Πολλές είναι και αυτές με δυναμικότητα 51 - 100 κλίνες.
- Σχεδόν όλες οι μονάδες δέχονται **πελάτες** και από την Ελλάδα και από το εξωτερικό. Η μέση τάση δείχνει 65% πελάτες από Ελλάδα και 35% από το εξωτερικό. Οι περισσότερες αναφορές των επιχειρήσεων με πελάτες από το εξωτερικό, αφορούν την Τουρκία ως πρώτη χώρα προέλευσης των πελατών, ενώ πολλές είναι και οι αναφορές για την Βουλγαρία και την Ρουμανία.

- Σε πρώτη προτεραιότητα οι περισσότερες επιχειρήσεις θέτουν ως **στρατηγικό στόχο**, την αύξηση των πελατών από χώρες του εξωτερικού. Λιγότερες επιχειρήσεις θέτουν για στρατηγικό στόχο, τη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών.
- Σε μεγάλο ποσοστό (47,8%) ο **τζίρος** των επιχειρήσεων παρέμεινε σταθερός. Ως προς τη μεταβολή των **κερδών**, ίσο ποσοστό των επιχειρήσεων παρουσιάζει σταθερότητα και ίσο ποσοστό παρουσιάζει μείωση των κερδών.

B.2 Εξωστρέφεια και Δυναμική Επιχειρήσεων

- Μεγάλο ποσοστό, (70%) των επιχειρήσεων έχει πραγματοποιήσει **επενδύσεις** τα τελευταία χρόνια. Το ποσό της επένδυσης διαφοροποιείται σημαντικά ανά επιχείρηση.
- Σημαντικό ποσοστό (47,8%) των επιχειρήσεων απαντά ότι ενδέχεται να **προβεί σε επενδύσεις τα επόμενα χρόνια**, γεγονός που δείχνει την επιφυλακτικότητά τους δεδομένης της οικονομικής κρίσης. Ωστόσο, σημαντικό είναι και το ποσοστό των επιχειρήσεων που προβλέπουν νέες επενδύσεις τα επόμενα χρόνια.
- Πολύ μεγάλο ποσοστό, 85,7%, των επιχειρήσεων αναπτύσσει **ενέργειες προώθησης** της μονάδας τους στις αγορές του εξωτερικού.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό (52,2%) των επιχειρήσεων, απάντησε αρνητικά στην εισαγωγή **καινοτομιών** στη μονάδα του. Ωστόσο, σημαντικό ποσοστό, (48,8%) απάντησε ότι εισάγει καινοτομίες (όπως: προώθηση τοπικών προορισμών, περιπατητικό τουρισμό, ISO, HACCP, βιολογικά προϊόντα στο εστιατόριο κλπ.).
- Υψηλό είναι το ποσοστό των επιχειρήσεων με μεγάλο **βαθμό διείσδυσης των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών** σε όλους τους τομείς με κυριότερα τον τομέα των πωλήσεων.

B.3 Στοιχεία απασχολούμενων στις επιχειρήσεις

- Η **Μέση** Ηλικία των εργαζομένων εκτιμάται στα 38,2 έτη
- **Αύξηση του προσωπικού** τα τελευταία χρόνια σημείωσε το 40,9% των μονάδων, ωστόσο και το ποσοστό των επιχειρήσεων (36,4%) που έκαναν μείωση προσωπικού είναι σημαντικό.
- Σύμφωνα με τις απαντήσεις των επιχειρήσεων, **ευάλωτες ειδικότητες** στην μείωση προσωπικού είναι: οι καθαρίστριες, καμαριέρες, σερβιτόροι και προσωπικό της εστίασης.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων είναι αρκετά **ικανοποιημένο από την απόδοση** του προσωπικού του.
- Οι μονάδες των 4 και 5 αστέρων είναι αυτές που σε μεγάλο ποσοστό θεωρούν δυσβάστακτο το **κόστος του προσωπικού** για την επιχείρησή τους.

B.4 Επιχείρηση και Εκπαίδευση

- Ποσοστό 65% των επιχειρήσεων αντιμετωπίζει **έλλειψη εξειδίκευσης** του απασχολούμενου προσωπικού
- Ελλείψεις σε γνώσεις εμφανίζουν οι σερβιτόροι(422) και οι barista (513)
- Έλλειψη επαγγελματικής εμπειρίας έχουν οι υπάλληλοι πληροφόρησης πελατών (422), όπως και οι σερβιτόροι(422) και οι barista (513)
- Ελλείψεις σε γλωσσομάθεια έχουν οι υπάλληλοι που έρχονται σε επαφή με τους πελάτες (υπάλληλοι πληροφόρησης πελατών (422), οι σερβιτόροι(422) και οι barista (513)), αλλά οι επόπτες καθαρισμού (515)
- Έλλειψη γνώσεων σε ΗΥ εμφανίζουν οι υπάλληλοι πληροφόρησης πελατών (422), οι οποίοι παρουσιάζουν και δυσκολίες σε επικοινωνιακές δεξιότητες, αλλά και σε ειδικά προσόντα
- Αντίστοιχα, πρόβλημα σε στάσεις και συμπεριφορές εμφανίζουν οι μάγειροι (512).
- Το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων- 78,3%- **εκπαιδύει** το προσωπικό του.
- Το μεγαλύτερο ποσοστό 69.6% έχει κάνει χρήση των **προγραμμάτων κατάρτισης**, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό, 30.4%, δεν έχει κάνει χρήση προγραμμάτων κατάρτισης.

B.5 Ανάγκες σε Ανθρώπινο Δυναμικό

- Σχετικά με το κατά πόσον υπάρχει πρόβλεψη για **άμεσες/νέες προσλήψεις** το συντριπτικό ποσοστό των απαντήσεων ήταν αρνητικό (87% των απαντήσεων).
- Σε αρνητικά υψηλό ποσοστό, επίσης, αν και μικρότερο σε σχέση με την προηγούμενη ερώτηση, κινείται η πρόθεση των επιχειρήσεων για **προσλήψεις κατά την επόμενη ζετία**.
- Ως προς τις **ειδικότητες /θέσεις εργασίας** για τις οποίες οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν τις μεγαλύτερες **δυσκολίες για την κάλυψή τους**, τα αποτελέσματα της έρευνας αφορούν τις ειδικότητες: Προσωπικό Καθαριότητας – Καμαριέρες, Reception – Υποδοχή, Service – Μπαρ – Κουζίνα, Μάγειρες.

B.6 Διατομεακή Προσέγγιση

- Οι επιχειρήσεις γενικά είναι ικανοποιημένες από τους **προμηθευτές** τους.
- Πιστεύουν ότι μεγάλο ποσοστό των **πελατών** τους είναι ικανοποιημένοι από τις υπηρεσίες που τους προσφέρουν
- Το μεγαλύτερο ποσοστό 68,2% των επιχειρήσεων χρησιμοποιεί **τοπικές εισροές** σε ποσοστό από 51% - 100%.

3.3.2 Η Έρευνα στους Τοπικούς Φορείς

Παράλληλα με την έρευνα στις επιχειρήσεις έγινε και έρευνα στους φορείς της Περιφέρειας ΑΜΘ σχετικά με τις ανάγκες του κλάδου τους σε προσωπικό και

εξειδικεύσεις. Η έρευνα διεξήχθη με ερωτηματολόγιο το οποίο εστάλη σε 46 φορείς ως εξής:

- 24 Φορείς που εκπροσωπούν επιχειρήσεις του μεταποιητικού τομέα
- 13 Φορείς που εκπροσωπούν επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα
- 9 Φορείς που εκπροσωπούν επιχειρήσεις του αγροτικού τομέα.

Τελικά οι απαντήσεις που εστάλησαν αφορούσαν στις εξής κατηγορίες φορέων:

- **15 από φορείς επιχειρήσεων του μεταποιητικού τομέα,**
- **5 από φορείς του τουριστικού τομέα και**
- **5 από φορείς του αγροτικού τομέα.**

Τα Αποτελέσματα της Έρευνας στους Φορείς

Στον τομέα της μεταποίησης

Ως προς τις ειδικότητες για στελέχη / εξειδικευμένους τεχνίτες που χρειάζονται πιο πολύ σήμερα οι επιχειρήσεις πολλοί φορείς επικεντρώθηκαν:

στον τομέα της Τεχνολογίας

- Στελέχη Πληροφορικής – επιστήμονες με γνώσεις σχεδιασμού μηχανοργάνωσης και e-υπηρεσιών
- Τεχνικοί Πληροφορικής για εκτέλεση εργασιών πληροφορικής
- Στελέχη με εμπειρία στο ηλεκτρονικό εμπόριο
- Στελέχη Διαχείρισης Ενεργειακών Πόρων - Διαχείρισης νέων τεχνολογιών – πετρελαίου, αερίου – θερμομεταλλικών ορυκτών με εμπειρία σε θέματα νέων τεχνολογιών.

στον τομέα της Καινοτομίας

- Στελέχη Καινοτομίας για προσανατολισμό επιχειρηματικότητας σε νέους καινοτομικούς κλάδους
- Μηχανικοί σε ειδικές γνώσεις στην ανάπτυξη νέων προϊόντων και την ανάδειξη νέων καινοτόμων διαδικασιών.

στη Διοίκηση

Επίσης από τους φορείς αναφέρθηκαν ειδικότητες απαραίτητες **στη διοίκηση των επιχειρήσεων**, όπως:

- Οικονομολόγοι, λογιστές
- Στελέχη Οργάνωσης Διοίκησης.

στην Προώθηση Πωλήσεων

Η πλειοψηφία των φορέων επεσήμανε ειδικότητες προώθησης των πωλήσεων, ως εξής:

- Δ/ντικά Στελέχη Μάρκετινγκ με γνώσεις διοίκησης – δημόσιων σχέσεων – διαφήμισης – καταναλωτικής συμπεριφοράς
- Στελέχη Μάρκετινγκ με γνώσεις προώθησης προϊόντων στο εξωτερικό
- Στελέχη Μάρκετινγκ γενικότερα για την ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων
- Πωλητές
- Γνώση Ξένης Γλώσσας
- Κάποιοι φορείς ανέφεραν ότι χρειάζονται στελέχη με γνώσεις ξένων γλωσσών για την προώθηση συνεργασιών.

σε άλλο Ειδικευμένο Προσωπικό

- Τεχνικοί Συντήρησης
- Τεχνικοί Παραγωγής
- Εξειδικευμένοι τεχνίτες
- Στον τομέα του οίνου, εξειδικευμένοι οινολόγοι και γνώση νέων τεχνολογιών στο αμπέλι.

Στον τομέα του τουρισμού

Ως προς τις ειδικότητες για στελέχη που χρειάζονται πιο πολύ σήμερα οι επιχειρήσεις του τουριστικού τομέα, οι φορείς ανέφεραν ειδικότητες ως εξής:

Στον τομέα του εναλλακτικού τουρισμού:

Συνοδοί Βουνού, Συνοδοί Ποταμού, Ξεναγοί φυσικού περιβάλλοντος με θέσεις εργασίας ως: Αρχηγών Δράσεων, Συνοδών Δράσεων, Υπεύθυνων γραφείων με αντικείμενο τον σχεδιασμό σχετικών προγραμμάτων.

Σε θέματα πληροφορικής, ειδικότητες:

- για την Διαχείριση Πληροφοριών, την ανάπτυξη βάσεων δεδομένων, τη χρήση του διαδικτύου.

Στο Μάρκετινγκ

Οι φορείς επεσήμαναν ειδικότητες σχετικές με:

- το Μάρκετινγκ για την Προβολή Προώθηση των περιοχών, των επιχειρήσεων, των προσφερόμενων δραστηριοτήτων.

Στον τομέα της Εστίασης, οι φορείς ανέφεραν τις παρακάτω ειδικότητες που θεωρούν ότι χρειάζονται πιο πολύ σήμερα οι επιχειρήσεις:

- Μάγειρες- σεφ με γνώση της ελληνικής - μεσογειακής και τοπικής κουζίνας

- Σερβιτόρους με γνώση της τοπικής κουζίνας
- Στελέχη Διοίκησης Επιχειρήσεων Τουρισμού, Αναψυχής και Οργάνωσης Εκδηλώσεων με γνώσεις Τουριστικού μάρκετινγκ, δημόσιων σχέσεων.

Επίσης, ένα σημαντικό στοιχείο που προέκυψε από τις συζητήσεις με φορείς του τουρισμού της περιοχής, είναι **η ανάγκη κατάρτισης - ευαισθητοποίησης διαφόρων επαγγελματιών** όπως οδηγών ταξί, ιδιοκτητών περιπτέρων, ξενοδόχων, εστιατόρων **στα αξιοθέατα της περιοχής**, για να μπορούν να πληροφορήσουν τον επισκέπτη και να τον καθοδηγήσουν σωστά να περιηγηθεί στους περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς πόρους της περιοχής.

Στον αγροτικό τομέα

Ως προς τις ειδικότητες για στελέχη που χρειάζεται πιο πολύ σήμερα ο αγροτικός τομέας, οι φορείς αναφέρονται ειδικότητες ως εξής:

- Αγρότες με γνώση χειρισμού γεωργικών μηχανημάτων και αρδεύσεων
- Αγρότες με γνώση πληροφορικής - ηλεκτρονικών υπολογιστών
- Αγρότες με γνώση οικονομικών & διοικητικών θεμάτων
- Αγρότες με γνώση marketing
- Τεχνολόγοι Τροφίμων
- Κτηνίατροι
- Τεχνολόγοι Ζωϊκής Παραγωγής
- Εξειδικευμένοι εργάτες σε επεξεργασία τροφίμων ζωϊκής προέλευσης
- Ιχθυολόγοι
- Τεχνολόγοι Ιχθυοκομίας
- Αλιεργάτες για αλιευτικά σκάφη

Γενικότερα τονίζεται από τους φορείς, **η ανάγκη του αγρότη - επιχειρηματία** με γνώσεις οικονομικού περιεχομένου, γνώσεις για πωλήσεις, γνώσεις πληροφορικής.

Τονίζεται επίσης, η ανάγκη εξειδικεύσεων στην γεωργία, κτηνοτροφία και αλιεία, στη γνώση των νέων μηχανημάτων, της νέας τεχνολογίας.

4. Συμπεράσματα - Προτάσεις

Λαμβάνοντας υπόψη, τις παραπάνω έρευνες (στις επιχειρήσεις και στους φορείς), τις μελέτες για τις ειδικότητες του ανθρώπινου δυναμικού που απαιτούνται σήμερα στην Ελλάδα, τους στόχους της RIS 3 της ΠΑΜΘ και τις αναπτυξιακές προτεραιότητες του ΠΕΠ 2014-2020, προτείνεται η εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού στην ΠΑΜΘ, ανά τομέα, ως εξής:

4.1 Στον Αγροτικό Τομέα

Συμπερασματικά, κρίσιμες τάσεις σε προσόντα, ειδικότητες, δεξιότητες, στον αγροτικό τομέα:

- Η γνώση για την παραγωγή νέων ανταγωνιστικών γεωργικών προϊόντων
- Η γνώση για παραγωγή πιστοποιημένων προϊόντων (π.χ. βιολογικών), γεωργικών και κτηνοτροφικών
- Η γνώση σύγχρονων τεχνολογιών
- Η παροχή συμβουλών - διάδοση καινοτομιών στον αγροτικό χώρο (για νέες καλλιέργειες, συμβολαιακή γεωργία, αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογιών και συστημάτων παραγωγής για μείωση των εισροών στην παραγωγική διαδικασία, εναλλακτικές χρήσεις των παραπροϊόντων του πρωτογενή τομέα, αξιοποίηση τεχνολογιών για τη μείωση του όγκου και της τοξικότητας των αποβλήτων κλπ)
- Η επιχειρηματικότητα (αγρότες – επιχειρηματίες με γνώσεις οικονομικού περιεχομένου, γνώσεις για πωλήσεις, γνώσεις πληροφορικής κλπ)
- Η γνώση χειρισμού γεωργικών μηχανημάτων και αρδεύσεων
- Η προώθηση της καινοτομίας στον τομέα της αλιείας
- Η γνώση για την παραγωγή ειδών ιχθυοκαλλιέργειας με εμπορική αξία
- Η γνώση για νέες μεθόδους/διαδικασίες παραγωγής και τεχνολογίας στο δασικό τομέα.

4.2 Στον Τομέα της Μεταποίησης

Συμπερασματικά οι κρίσιμες τάσεις, στον τομέα της Μεταποίησης είναι στις εξής ειδικότητες:

- Ανώτερα διοικητικά στελέχη - Διοικητικοί και εμπορικοί διευθυντές
- Ασκούντες επιστημονικά επαγγέλματα και μηχανικοί
- Στελέχη Προώθησης Πωλήσεων – Marketing - Πωλητές

- Στελέχη Οικονομικής διαχείρισης - Λογιστηρίου
- Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού
- Ειδικευμένους Εργάτες

των απασχολούμενων σε όλους τους κλάδους της RIS 3 (συμπεριλαμβανομένων των Αγροτικών Προϊόντων- Ειδών Διατροφής)

και:

- Εργάτες γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας,
- Τεχνίτες επεξεργασίας τροφίμων

των απασχολούμενων στον κλάδο (10) Αγροτικά Προϊόντα - Είδη Διατροφής

Ως προς τις δεξιότητες - προσόντα, οι κρίσιμες τάσεις αφορούν:

- **Ξένες γλώσσες** (κύρια σε πωλητές (52), Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού (81)).
- **Γνώσεις Η/Υ** (κύρια σε πωλητές (52), Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού (81), Εργάτες γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας (92))

Επικοινωνιακές δεξιότητες

- **Ειδικά προσόντα** στην ειδικότητα (81) Χειριστές σταθερών βιομηχανικών εγκαταστάσεων, μηχανημάτων και εξοπλισμού, στις ειδικότητες (13) Διευθυντές παραγωγής και εξειδικευμένων υπηρεσιών και (12) Διοικητικοί και εμπορικοί διευθυντές

4.3 Στον Τομέα του Τουρισμού

Συμπερασματικά κρίσιμες τάσεις σε ειδικότητες, στον τομέα του Τουρισμού:

- Υπάλληλοι εξυπηρέτησης - πληροφόρησης πελατών
- Καθαριστές και βοηθοί Καθαριστές και βοηθοί ξενοδοχείων
- Απασχολούμενοι στην παροχή προσωπικών υπηρεσιών: Μάγειροι, Σερβιτόροι με γνώση της τοπικής κουζίνας
- Βοηθοί παρασκευής φαγητών
- Μπάρμαν
- Στελέχη εναλλακτικού τουρισμού (οδηγοί βουνού, ξεναγοί φυσικού περιβάλλοντος)
- Στελέχη σε θέματα πληροφορικής – διαχείρισης πληροφοριών – ανάπτυξης Βάσεων Δεδομένων – Χρήση Διαδικτύου

- Στελέχη Διοίκησης Επιχειρήσεων Τουρισμού, Αναψυχής και Οργάνωσης Εκδηλώσεων με γνώσεις Τουριστικού μάρκετινγκ, δημόσιων σχέσεων

Ως προς τις δεξιότητες, προσόντα, κρίσιμες τάσεις στον τουρισμό αποτελούν:

- **Ξένες γλώσσες** (κύρια σε υπαλλήλους πληροφόρησης πελατών , σερβιτόρους, barista, επόπτες καθαρισμού)
- **Κατάρτιση σε ΗΥ** (σε υπαλλήλους πληροφόρησης πελατών)
- **Κατάρτιση σε επικοινωνιακές δεξιότητες**, συμπεριφορές (σε υπαλλήλους πληροφόρησης πελατών και σε μάγειρες).

4.4 Σε άλλους Τομείς σημαντικούς για την ΠΑΜΘ

Η διέλευση του αγωγού φυσικού αερίου TAP από την ΠΑΜΘ, τόσο κατά το στάδιο της κατασκευής όσο και κατά την παραγωγική λειτουργία του, δημιουργεί την ανάγκη ανάπτυξης **τεχνικών ειδικοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού του κατασκευαστικού τομέα** ώστε να λειτουργούν με τα κριτήρια ποιότητας που εφαρμόζει μια πολυεθνική εταιρεία και να αξιοποιηθούν στη συνέχεια εκτός Περιφέρειας.

Η θέση και ο φυσικός πλούτος έχει αναδείξει την ΠΑΜΘ σε ισχυρό παράγοντα του **ενεργειακού τομέα** της χώρας και κύρια στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η ΠΑΜΘ διαθέτει όλες τις μορφές πρωτογενούς παραγωγής ενέργειας (στερεά, υγρά και αέρια καύσιμα), καθώς και όλες τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Στην ΠΑΜΘ λειτουργούν ή βρίσκονται υπό κατασκευή σήμερα εγκαταστάσεις ΑΠΕ που υπερβαίνουν το 14% του συνόλου των εγκαταστάσεων ΑΠΕ της χώρας. Στην ΠΑΜΘ χωροθετείται μία από τις 3 Περιοχές Αιολικής Προτεραιότητας κατά το Ειδικό Πλαίσιο για τις ΑΠΕ και ήδη λειτουργούν σε αυτήν αιολικά πάρκα συνολικής εγκατεστημένης ισχύος που αντιστοιχεί στο 15% του συνόλου της χώρας. Επίσης στην ΠΑΜΘ εντοπίζονται πλήθος **γεωθερμικών πεδίων** που δεν έχουν αξιοποιηθεί στο παρελθόν. Τα πεδία αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε πλήθος εφαρμογών που περιλαμβάνουν: α) χρήσεις σε όλους τους παραγωγικούς τομείς και β) θέρμανση κτιρίων (τηλεθέρμανση). Επίσης, σημαντικά περιθώρια αξιοποίησης προσφέρει η βιομάζα (π.χ. γεωργικών υπολειμμάτων) για την παραγωγή βιοντίζελ και βιοαερίου.

Στο πλαίσιο των παραπάνω, θα απαιτηθούν ειδικότητες του ανθρώπινου δυναμικού σε:

- Εξειδικευμένα Στελέχη σε Τεχνολογίες Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας
- Συμβούλους Ενεργειακών Επενδύσεων
- Ενεργειακούς Μελετητές
- Ειδικούς στον σχεδιασμό και κατασκευή βιοκλιματικών κτιρίων

Παράλληλα, για τον τομέα της προστασίας **του Περιβάλλοντος θα απαιτηθούν:**

- Στελέχη Διαχείρισης Αποβλήτων
- Εξειδικευμένα Στελέχη Διαχείρισης και Ανακύκλωσης Ειδικών Αποβλήτων (βιομηχανικά κλπ.)
- Ειδικοί στον Περιβαλλοντικό Έλεγχο και Πιστοποίηση.
- Επαγγέλματα Εφαρμογών στον Τομέα Προστασίας του Περιβάλλοντος.